

УДК 331.101.262:316.42]:339.92

THE HUMAN DIMENSION OF POSTINDUSTRIALISM IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION PROCESSES**ЛЮДСЬКИЙ ВИМІР ПОСТІНДУСТРІАЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ****Atamanchuk Z. / Атаманчук З. А.***Ph.D. in Economics, Assoc. prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-6139-1653

*Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia,**Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця***Makohin Z. / Макогін З. Я.***Ph.D. in Economics, Assoc. prof. / к.е.н., доц.*

ORCID: 0000-0001-8559-8141

*Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,**Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів***Didovych I. / Дідович І. І.***Ph.D. in Economics, Assoc. prof. / к.е.н., доц.*

ORCID ID: 0000-0001-5000-3814

*Ukrainian national forestry university, Lviv**Національний лісотехнічний університет України, Львів*

Анотація. У статті обґрунтовано, що економічний поступ та міжнародна конкурентоспроможність країн головним чином залежить від процесів інтелектуалізації виробництва, який полягає у переважанні інтелектуальних чинників забезпечення збільшення продуктивності праці, зростання ролі знань, компетенцій та інтелекту, носієм яких є людина, саме людський ресурс є ключовим фактором у системі факторів постіндустріальної моделі глобального економічного розвитку. Систематизовано поняття «економіка знань». Визначено фактори, які впливають на процес управління знаннями. Досліджено місце країн світу та України у Глобальному індексі знань, визначено сфери переваг для України. Обґрунтовано дані Індексу людського розвитку в країнах і регіонах світу. На основі дослідження основних детермінант формування глобального інтелектуального ринку, доведено, що основною відмінністю постіндустріалізму є формування суспільства, важливою сферою економіки якого виступає виробництво послуг та інформації, а технологічним базисом – якісно нова роль науки та теоретичного знання – формування «суспільства знань».

Ключові слова: постіндустріалізм, людський ресурс, глобальний інтелектуальний ринок, економіка знань, суспільство знань, управління знаннями, трикутник знань.

На сучасному етапі формування глобальної економічної системи на постіндустріальних засадах, економічний поступ та міжнародна конкурентоспроможність країн головним чином залежить від процесів інтелектуалізації виробництва, що полягає у переважанні інтелектуальних чинників забезпечення збільшення продуктивності праці, зростання ролі знань, компетенцій та інтелекту, носієм яких є людина.

Саме інтелект немає ніяких кордонів, а тому вільно переміщається за допомогою цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 67]. Умови існування людства потребують переходу до нової стратегії суспільства – до інтелектуалізації економіки на основі широкомасштабного використання інформації, знань як стратегічних ресурсів його розвитку [2], інтелектуалізація капіталу визначає рівень інноваційного розвитку держави. Фундаментом

постіндустріальної моделі світового господарства стає «нова економіка», яку часто ототожнюють з поняттям «економіка знань» [3, с. 194], яке було вперше введене в науковий обіг американським економістом Ф. Махлупом у 1962 р.

Проблемні питання використання знань як фактору виробництва були ґрунтовно опрацьовані у роботах К. Маркса, А. Маршалла, П. Хейне, Й. Шумпетера та ін. Дослідженням людського виміру постіндустріалізму присвячено наукові праці Д. Лук'яненка, А. Поручника, А. Колота, Я. Столярчук та ін. Процеси становлення та розвитку економіки знань стали об'єктом наукового пошуку таких вчених як: В. Глухов, С. Коробко, А. Жарінова, Т. Марініна, Л. Мельник, М. Сорока, Л. Федулова. Значний внесок у розвиток науково-методичних засад управління інтелектуальним капіталом зробили Е. Брукінг, В. Гойло, Б. Леонт'єв, Т. Стюарт та багато інших науковців. Така зацікавленість даною проблемою з боку академічної спільноти зумовлює її актуальність.

Метою наукової статті є дослідження людського виміру постіндустріальної моделі глобального економічного розвитку, ролі людського фактору в економіці знань, у процесі управління знаннями.

В Енциклопедії сучасної України зазначено, що «нова економіка» є феноменом «високотехнологічних компаній, що використовують Інтернет як основний економічний ресурс; виступає глобальним кластером економіки, що виробляє програмне забезпечення або постачає технології для інших напрямів; є набором електронних практик, які інструментально засновані на інтернеті й спрямовані на створення нових моделей господарювання, підвищення продуктивності. Водночас, «економіка знань» створює, розповсюджує та використовує знання для забезпечення зростання і конкурентоспроможності; охоплює усі сфери матеріального та нематеріального виробництва, де виробничі й соціальні відносини розвиваються на основі динамічного прирощення та оновлення знань [4], що свідчить про існування певних розбіжностей між обома поняттями.

Для тлумачення поняття «економіки знань» також вживаються й інші терміни, зокрема: постіндустріальна економіка, цифрова економіка, інформаційна економіка, суспільство знань, суспільство навчання протягом життя, суспільство мережевого інтелекту та інші. Не можна не погодитись з думкою вітчизняних науковців про першочергове значення інтелектуальної власності як чинника створення доданої вартості в умовах економіки знань [5].

У табл. 1 систематизовано визначення поняття «економіки знань», серед яких доцільно виокремити такі основні особливості: знання виступають основним чинником розвитку суспільства на усіх рівнях функціонування економічної системи; зростання ролі наукомістких галузей в економічному зростанні; інтенсифікація впровадження інноваційних технологій, виникнення нових сфер діяльності та професій, пов'язаних з генеруванням та управлінням знаннями; розвиток системи захисту інтелектуальної власності, активізація використання новітніх інформаційних технологій, зростання ролі інтелектуального капіталу, розвиток освітньої та науково-дослідної діяльності, виникнення та розвиток інфраструктури знань [5].

Таблиця 1 - Тлумачення поняття «економіка знань»

Автор	Тлумачення поняття «економіка знань»
Енциклопедія сучасної України [4]	Економіка знань – економіка, за якої рушійною силою прогресу є знання, зосереджені в людському капіталі. Тут людину розглядають не тільки як фактор виробництва (праця), але і як його результат. Процес розвитку такої економіки полягає у нарощуванні запасу здібностей і набору потреб людини
Організація економічного співробітництва та розвитку [6]	Економіка знань – це економіка, яка безпосередньо базується на створенні, дистрибуції і використанні знань та інформації
Мельник Л. Ю. [7]	Економіка знань – це економіка, в якій головним фактором є процеси накопичення та використання знань; спеціалізовані (наукові) знання, як і повсякденні, стають важливим ресурсом, який поряд із працею, капіталом і природними ресурсами забезпечує зростання і конкурентоспроможність економічної системи
Жарінова А. Г. [8]	Економіка знань – сфера виробництва товарів і послуг як сфера практичної реалізації людського інтелекту, де домінуючим і пріоритетним ресурсом є знання, котрі стають новою актуальною основою конкурентоспроможної діяльності економічних суб'єктів у сучасному глобальному господарстві
Федулова Л. І. [9]	Економіка знань – спеціальна галузь, що стає універсальною складовою загальної економіки, до складу якої входять такі основні сфери: науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) та інновації, освіта, інформаційно-комунікаційні технології
Сорока М. В. [10]	Економіка знань – це економіка, що тісно пов'язана з постіндустріальною економікою, де основною рушійною силою прогресу є знання, зосереджені у людському капіталі та інформаційному навколишньому середовищі. Це те принципово нове утворення, яке має прийти на зміну економіці винищення та експлуатації природи, економіці сліпого бажання людини отримати максимум прибутку. Її основою є не споживацький мотив людини, а прагнення задовольнити свої потреби таким чином, щоб не завдати шкоди природі, сприяючи при цьому її відтворенню. Економіка знань покликана задовольнити потреби вищого рівня: самореалізація, духовне зростання особистості тощо
Глухов В. В., Коробко С. Б., Марініна Т. В. [11]	Економіка знань – система загальних уявлень, сукупність досягнень практики, систему методів створення умов для функціонування і підтримки науково-дослідної діяльності

До сектору знань засновник поняття «економіка знань» Ф. Махлуп відносить: освіту, наукові дослідження та розробки, засоби масової інформації, інформаційну техніку та послуги, адже саме у сфері науки та освіти відбуваються активна генерація та накопичення знань, а їх здобутки можуть поширюватися засобами масової інформації, через інформаційні послуги [12, с. 48]. У сучасному світі цінуються знання, як елемент управління бізнесом, але управління

знаннями, як щоденна практика, не береться до уваги. Це спричинене в першу чергу браком перевірених моделей і процедур, які могли б служити для них певним провідником [11]. Управління знаннями є процесом, за допомогою якого організація накопичує багатство, спираючись на свої інтелектуальні чи засновані на знаннях організаційні активи.

Фактори, які впливають на процес управління знаннями, представлені у табл. 2.

Таблиця 2 - Фактори, які впливають на процес управління знаннями

Фактори	Характеристика факторів впливу на процес управління знаннями
Людський фактор	Бажання співробітників комунікувати між собою, ефективність засвоєння корпоративних знань, вміння знаходити необхідну інформацію – усе це має бути враховано в процесі управління знаннями
Індивідуальний фактор	Цінність працівника компанії визначається тими знаннями, які він може внести в її інформаційні активи
Фактор навчання	У процесі трудової діяльності важливими є не тільки знання, набуті під час навчання у школі, закладі вищої освіти, але і навчання упродовж життя, стажування, підвищення кваліфікації, внутрішньофірмове навчання
Технологічний фактор	Наявність інформаційних технологій, що дозволяють формалізувати, класифікувати, тиражувати необхідну інформацію є необхідною передумовою матеріалізації знань компанії та управління ними
Організаційний фактор	Керівництво компанії повинно більше уваги приділяти організації всіх процесів, які дозволять скористатися знаннями компанії, зокрема, ознайомитися з методикою, етапами, процедурами й особливостями впровадження системи управління знаннями
Філософський фактор	Суспільство в умовах інформаційної епохи більш усвідомлено ставиться до того факту, що знання – це сила, яку можна виразити в матеріальних цінностях, тобто отримати грошовий еквівалент. З огляду на це, важливим питанням є проблема еквіваленту вартості знань, які пропонуються з однієї сторони та знань, які купуються з іншої; проблема ефективного використання знань, накопичених силами компанії і її персоналу та знань, придбаних за межами компанії за гроші
Системний фактор	Знання, отримані в одній системі знань, можуть успішно трансформуватися в іншу систему
Глобальний фактор	У зв'язку з розширенням кордонів інформаційного простору управління знаннями має глобальний характер
Фактор часу	Швидкість отримання необхідної інформації є важливим параметром технологічних зв'язків і впливає на результативність прийняття рішень
Біологічний фактор	Компанія та її персонал існують у ринковому середовищі як самостійний, хоча й взаємозалежний з іншими учасник ринку, як єдиний біологічний організм
Раціональність знання	Раціональним є таке знання, яке відносно легко піддається формалізації і появу якого можна логічно (науково) обґрунтувати і повторити
Ірраціональність знання	Прояви ірраціональних знань характеризуються спонтанністю, одномоментністю, різноманітністю форм прояву. Вони вимагають додаткової інтерпретації й залежать від рівня розвитку людини, її кваліфікації

Джерело: систематизовано автором за [11]

Для визначення рівня розвитку економіки знань сьогодні існують певні методичні підходи. Одним з найбільш комплексних та конструктивних підходів до вимірювання економіки знань є підхід, запропонований Світовим банком у рамках програми «Знання для розвитку» (Knowlegde for Development) у 2005 році. Методика (The Knowledge Assessment Methodology), що передбачає використання 109 структурних та якісних показників, які об'єднані у чотири групи (табл. 3), на основі яких обчислюють агрегований Індекс економіки знань, дозволяє оцінити готовність будь-якої країни до переходу на модель розвитку, засновану на знаннях.

Таблиця 3 - Структура індексу економіки знань за групами показників

Групи показників	Характеристика групи показників
Група 1	Інституційний режим, який створює мотивацію для ефективного використання існуючого та нового знання і розвитку підприємництва
Група 2	Ступінь освіти населення та наявність у нього навичок створення, розповсюдження та використання знань
Група 3	Національна інноваційна система, яка включає в себе фірми, дослідницькі центри, університети, консалтингові та інші організації, які адаптують глобальне знання до місцевого рівня, створюють нові знання та нові технології
Група 4	Інформаційна та комунікаційна інфраструктура, яка сприяє ефективному розповсюдженню та переробці інформації

Джерело: [14]

Глобальний індекс знань (Global Knowledge Index) є важливим інструментом для моніторингу рівня знань країн у ключових сферах, включаючи освіту, інновації та інформаційно-комунікаційні технології. Охоплюючи 154 країни та 232 індикатори, дані Індексу дозволяють політикам, дослідникам, громадянському суспільству та приватному сектору розвивати суспільства, засновані на знаннях, а також долати прогалини в знаннях. Індекс економіки знань показує, як нові тенденції в технологіях, навчанні та інноваціях радикально змінюють наші суспільства. Тепер країни повинні використовувати свою інфраструктуру знань, щоб відкривати нові можливості, створювати робочі місця, розвивати економіку, що сприятиме економічному зростанню.

Економічний розвиток і знання тісно пов'язані. Кореляція між накопиченням знань, виміряним індексом економіки знань (KEI – Knowledge Economy Index), і рівнями економічного розвитку становить близько 80% – 87% [16]. Країни з вищими значеннями KEI мають вищий рівень економічного розвитку. Ця позитивна кореляція не встановлює причинно-наслідкового зв'язку між KEI та економічним розвитком. Ймовірно, що країни з високим рівнем доходу можуть дозволити собі більше інвестицій у знання. Така кореляція не дозволяє передбачати з будь-яким рівнем надійності, що створення певних умов для розвитку ознак, які стосуються знань та освіти у бідній країні неодмінно призведе до швидкого економічного зростання [17].

Україна за підсумками 2021 р. посіла 61 місце серед 154 країн у Глобальному індексі знань (Global Knowledge Index) і 5 місце серед 39 країн з

високим людським розвитком. Зокрема, за секторальним індексом доуніверситетської освіти ми знаходимось на 23 позиції зі значенням індексу 78,5; професійно-технічна освіта і навчання – 78 позиція зі значенням 50,5; вища освіта – 54 (49,3); дослідження розробки та інновації – 77 (30,6); інформаційні та комунікаційні технології – 66 (48,2); економіка – 109 (45,9); навколишнє середовище – 74 (54,4). У Топ-10 країн рейтингу увійшли: Швейцарія, Швеція, США, Фінляндія, Нідерланди, Сінгапур, Данія, Великобританія, Норвегія, Ісландія [15]. Сферами переваг для України визначено: концентрацію ринку; коефіцієнт бідності; рівень грамотності дорослого населення; рівень завершення середньої освіти; гендерний паритет; співвідношення вчителів, які здійснюють підготовку учнів у середній школі. Серед напрямків, які потребують удосконалення виокремлено: необхідність збільшення кількості дослідників у сфері вищої освіти; збільшення співвідношення заробітку за професіями висококваліфікованого працівника до середньої заробітної плати; зменшення частки неповернених банківських кредитів, фінансова прозорість тощо [15].

Моделі економіки, заснованої на знаннях, притаманна особливість, яка полягає у постійному прагненні компаній до інтелектуального та технологічного лідерства. Через гальмування темпів інтелектуального та технологічного розвитку компанії втрачають свої лідерські позиції на ринку. Очевидно, що саме людський ресурс є ключовим фактором в системі факторів постіндустріальної моделі глобального економічного розвитку. Саме від людини, її рішень залежить ефективність використання усіх інших видів ресурсів. Якість людського ресурсу нації можна оцінити не лише за його інтелектуальними, етичними і духовними складовими, але й матеріальним проявом, що піддається дослідженню та кількісному аналізу [3].

Для вивчення стану розвитку людського ресурсу країн досить показовими є дані Індексу людського розвитку (Human Development Index) – комплексного показника, що характеризує розвиток людини в країнах і регіонах світу, який було розроблено у 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком, але концептуальна структура індексу була створена з ініціативи Амарта'я Сена. Складається Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН), вимірюючи досягнення країни з точки зору: очікуваної тривалості життя – оцінює довголіття; рівня грамотності (освіченості) населення країни (середня кількість років, витрачених на навчання та очікувана тривалість навчання); рівня життя, оціненого через ВНД на душу населення за паритетом купівельної спроможності в доларах США.

Після трьох десятиліть безперервного зростання Індексу людського розвитку, очікується, що пандемія COVID-19 та війна росії проти України стануть ключовими факторами у падінні Індексу людського розвитку (ІЛР) у загальносвітових масштабах у найближчі роки [19]. Іншими проблемами, які сприятимуть падінню ІЛР ряду країн можуть стати глобальні кліматичні зміни та проблеми виплати державного боргу близько 80 країнами світу. У версії звіту ІЛР за 2021-2022 рр. окреслено «новий комплекс невизначеності», в якому зростають три чинники: поширення та посилення політичної та суспільної поляризації, небезпечна планетарна зміна клімату та широка суспільна

промислова трансформація, зокрема, посилення автоматизації. Ці та інші фактори породжували нові та непередбачувані види невизначеності. Доповідь пропонує пандемію COVID-19 і війну в Україні, як приклад проявів цього нового комплексу невизначеності [20].

У табл. 4 відображено ТОП-10 країн з найвищим індексом людського розвитку та Топ-10 країн з найнижчим значенням цього показника у 2022 році.

Таблиця 4 - Топ-10 країн світу за Індексом людського розвитку в 2022 році

Топ-10 країн з найвищим індексом людського розвитку			Топ-10 країн з найнижчим індексом людського розвитку		
Рейтинг у 2021 році	Економіка країни	Значення індексу	Рейтинг у 2021 році	Економіка країни	Значення індексу
1	Швейцарія	0,962	1	Південний Судан	0,385
2	Норвегія	0,961	2	Чад	0,394
3	Ісландія	0,959	3	Нігер	0,400
4	Гонконг	0,952	4	Центральноафриканська республіка	0,404
5	Австралія	0,951	5	Бурунді	0,426
6	Данія	0,948	6	Малі	0,428
7	Швеція	0,947	7	Мозамбік	0,446
8	Ірландія	0,945	8	Буркіна-Фасо	0,449
9	Німеччина	0,942	9	Ємен	0,455
10	Нідерланди	0,941	10	Гвінея	0,465

Джерело: складено автором за [21]

У більшості розвинутих країн показник Індексу людського розвитку 0,8 або вище, що відносить їх до дуже високого рівня людського розвитку. Для цих країн характерні стабільні уряди, широко поширена доступна освіта та охорона здоров'я, високий рівень якості життя та його тривалість, а також зростаюча потужна економіка. На противагу цьому є найменш розвинені країни світу, які, як правило, мають показник ІЛР нижче 0,55 у категорії «низький рівень людського розвитку». Для цих країн характерні: нестабільні уряди, бідність, відсутність доступної медичної допомоги, низький рівень освіти, високий рівень народжуваності, низький дохід і низька тривалість життя. Фактично і для цього формується ІЛР, щоб зорієтувати, які саме країни найбільше потребують допомоги та підтримки.

Дані про Україну й інші країни колишнього СРСР уперше було внесено до Доповіді 1993 року. Тоді Україна посідала за цим індексом, як і через рік, 1994-го, 45 місце у світі. Тривала економічна криза, яка призвела до падіння виробництва, ВВП на душу населення та скорочення тривалості життя, зумовила зниження ІЛР і погіршення рейтингу. У Доповіді 1995 р. наша держава була на 54 місці, 1996 р. — на 80-му, 1997 р. — на 95-му, 1998 р. опустилися на 102 сходинку. Потім рейтинг України почав підвищуватися: у Доповіді 1999 р. вона піднялася на 91 місце, 2000 р. — на 78, 2010 р. — 69 місце, 2015 р. Україна була на 81-й сходинці. За 2016 р. значення ІЛР склало 0,743 пункти. Цей показник відноситься до високої категорії людського розвитку і поставив нашу державу на

84 позицію зі 188 країн і територій. У 2020 р. ми знаходилися на 74-й позиції, а 2021 р. Україна з показником 0,773 зайняла 77 місце в рейтингу країн за ІЛР [22].

Науковці визначають основні детермінанти формування глобального інтелектуального ринку, які тісно взаємопов'язані між собою [3, с. 200]:

1. Географічна або територіальна приналежність інтелектуального центру до певної держави. Країни, які зосередили зусилля на розвиток інтелектуалізації суспільства, збільшили обсяги капіталовкладень у людський ресурс, в програми підвищення рівня освіти, науки, технологічних розробок, охорони здоров'я, соціального захисту, займають лідируючі позиції у сфері інновацій. Швейцарія вже 12 рік поспіль є світовим лідером з інновацій. Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) оприлюднила щорічний звіт Глобальний інноваційний індекс (Global Innovation Index) 2022, в якому порівнюється інноваційна діяльність 132 економік світу. У звіті 2022 р. найбільш інноваційною країною визнано Швейцарію, за нею йдуть США, Швеція, Велика Британія та Нідерланди. До ТОП-10 інноваційних економік світу наблизився Китай (11 місце), в той час як Туреччина та Індія вперше увійшли до ТОП-40. Україна в Глобальному інноваційному індексі 2022 року посідає 57 місце, утримуючи 4-ту позицію серед 36 країн економічної групи lower-middle income [23];

2. Залежно від основного координатора, яким можуть виступати держави, інтеграційні об'єднання або транснаціональні корпорації (ТНК). Держави, інтеграційні угруповання за допомогою відповідних органів, установ, інституцій, повноважень, затверджених стратегій та програм, фінансування, можуть регулювати та стимулювати розвиток процесу інтелектуалізації економік [3, с. 200]. ТНК, які контролюють близько 80% світового технологічного потенціалу в приватному секторі [24, с. 189], інвестуючи в працівників, активізують їхню трудову діяльність через скорочення витрат робочого часу на одиницю продукції, інтенсифікацію праці, зростання її якості та продуктивності, інвестують в систему заходів щодо профілактики та зміцнення фізичного та психологічного здоров'я працівників, що в результаті сприяє підвищенні конкурентоспроможності компанії та результатів її діяльності;

3. Інституційно-функціональна основа глобального інтелектуального центру. В цій групі суб'єктами виступають: класичні університети та корпоративні навчальні заклади; динамічні індустріальні кластери, зокрема, кластери інноваційної активності, а саме: «Силіконове болото» в Кембриджі, «Радіодолина» у Стокгольмі, «Силіконова долина» в Каліфорнії. Університети, які функціонують у «Силіконовій долині», що розташована в безпосередній близькості від суб'єктів промисловості, інтенсивно взаємодіють з ними в рамках прикладних науково-дослідних робіт. Конкуруючи між собою, підприємств-товаровиробники фінансують діяльність університетів, беручи участь у процесі промислового освоєння інноваційних продуктів і технологій [25]; транснаціональні стратегічні альянси, зокрема за програмою IMS (Intelligent Manufacturing System), яка об'єднала 73 фірми та 60 університетів США, Канади, Західної Європи, Австралії та Японії [26]; інтелектуальні центри мігрантів за

кордоном, а саме: студентські (наукові), локальні асоціації висококваліфікованих емігрантів, об'єднання експертів (наприклад, ТОКТЕН), інтелектуальні мережі діаспори;

4. Існування різних суб'єктів глобального інтелектуального ринку в матеріальній та віртуальній формі, наприклад, наукові центри діаспори, інтелектуальні центри мігрантів за кордоном та MOOCs.

У цій площині важливо зазначити про так званій «трикутник знань» (Triangle of Knowledge). «Трикутник знань» — це об'єднання трьох складових «інновації — освіта — дослідження», здійснюване в рамках співпраці в класичному варіанті: університетів, бізнес-підприємств і органів державної влади [3, с. 201]. Формування сучасних партнерських відносин між державними органами, діловими колами, а також підтримуючими виробництво науковими й освітніми центрами в межах так званого трикутника «Влада-Бізнес-Університет» є складним комплексним процесом. Задача науковців – розвивати ідеї, створювати концепції, а бізнес повинен їх втілювати в життя. Від співпраці виграють усі [25]. З метою побудови рівноцінних та ефективних партнерських відносин в межах трикутника «Влада-Бізнес-Університет» освітня політика закладів вищої освіти має бути системною, послідовною та науково обґрунтованою [27, с. 91-97]. Результатом такої співпраці буде досягнутий синергетичний ефект, пов'язаний з трансформацією економіки держави в «економіку знань».

Висновки. Основною відмінністю постіндустріалізму є формування суспільства, важливою сферою економіки якого виступає виробництво послуг та інформації, а технологічним базисом – якісно нова роль науки та теоретичного знання – формування «суспільства знань» (knowledge society).

Основними ознаками постіндустріалізму є: домінування виробництва послуг над виробництвом товарів у сфері економіки; перетворення теоретичного знання у важливе джерело нововведень і ключовий фактор економічної політики у суспільстві; зростаюча потреба ринку праці у професіоналах; забезпечення суспільного контролю над технологією та технологічними оцінками діяльності; орієнтація процесу прийняття управлінських рішень на створення нової інтелектуальної технології.

Очевидно, що саме людський фактор, якість якого можна оцінити за його інтелектуальним, духовним, етичним та матеріальним проявом, є вирішальним у системі факторів постіндустріальної моделі глобального економічного розвитку, адже від людини, її знань, компетенцій та рішень залежить ефективність функціонування будь-якої системи в цілому.

Література

1. Попова Д. В. Інтелектуалізація економіки в контексті генези світового господарства. *Центральноукраїнський науковий вісник*. Економічні науки. 2020. Вип. 5(38). С. 67-82.

2. Новіцька О. В. Інтелектуалізація економіки як чинник інноваційного розвитку. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5201> (дата звернення: 24.07.2023).

3. Гурова Ю. С. Роль інтелектуальних центрів у глобальному розвитку людського ресурсу. К.: КНЕУ імені Вадима Гетьмана. 2016. С. 192-204. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282815.pdf> (дата звернення: 20.07.2023).
4. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-18730> (дата звернення: 09 липня 2023).
5. Маслак О. І., Данилко В. К., Гришко Н. Є., Скрипнюк К. О. Економіка знань: еволюція наукових уявлень, складові та чинники формування в новітніх умовах. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2020. № 12. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2020/19.pdf (дата звернення: 06 липня 2023).
6. Organization for Economic Cooperation and Development. The knowledge-based economy. OECD/GD (96) 102. Paris, 1996.
7. Мельник Л. Ю. Еволюція наукових уявлень про економіку знань. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. № 26/1. С. 37-42.
8. Жарінова А.Г. Економіка знань : зміст та роль інтелекту людини в її формуванні. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. 2010. Вип. 28. URL: http://www.nbuiv.gov.ua/portal /soc_gum/ppei/2010_28/Jarinova.pdf (дата звернення: 10.07.2023).
9. Федулова Л.І. Концептуальні засади економіки знань. *Економічна теорія*. 2008. № 2. С. 37–60.
10. Сорока М. В. Значення розвитку економіки знань для України. URL: <http://www.confcontact.com/2009kach/soroka.htm> (дата звернення: 21.07.2023).
11. Рак Н. Є. Економіка знань: сутність та фактори управління знаннями. *Регіональна економіка*. 2009. № 3. С. 224-232.
12. Іванова В. В. Економіка, заснована на знаннях, та економіка знань: адекватність використання категорій. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 3. С. 47-54.
13. Прохорова В. В., Мних О. Б. Гузенко І. Ю. Людський капітал підприємства у глобальному просторі економіки знань. *Науковий журнал Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2021. №2. С. 115-124.
14. World Bank. URL: worldbank.org (дата звернення: 15.07.2023).
15. Global knowledge index. 2021. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/arabstates/GKI-Report-2021---CPs-3_Full_compressed.pdf (дата звернення: 16.07.2023).
16. Measuring Knowledge in the World's Economies. Knowledge Assessment Methodology and Knowledge Economy Index. URL: https://web.worldbank.org/archive/website01030/WEB/IMAGES/KAM_V4.PDF (дата звернення: 19.07.2021).
17. Вінничук О. Ю., Вінничук І. С. Вплив економіки знань на економічне зростання: панельна регресія. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/> (дата звернення: 09.07.2023).
18. Інформаційно-аналітичне агентство «Центр гуманітарних технологій». URL: <http://gtmarket.ru/> (дата звернення: 05.07.2023).
19. COVID-19 та вторгнення в Україну: в ООН прогнозують глобальне

падіння Індексу людського розвитку. *Укрінформ*. 08.09.2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3567108-covid19-ta-vtorgnenna-v-ukrainu-v-oon-prognozuut-globalne-padinna-indeksu-ludskogo-rozvitku.html> (дата звернення: 03.07.2023).

20. Виникаючі проблеми в Індексі людського розвитку 2021-2022 рр. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country> (дата звернення: 09.07.2023).

21. Індекс людського розвитку (ІЛР) за країнами 2023. URL: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/hdi-by-country> (дата звернення: 03.07.2023).

22. UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine> (дата звернення: 03.07.2023).

23. Global Innovation Index 2022. What is the future of innovationdriven growth? URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf> (дата звернення: 09.07.2023).

24. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку : монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2008. 397 с.

25. Атаманчук З. А. Туристичні кластери як механізм генерації та поширення інновацій. *Ефективна економіка*, 2023. № 7. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/1863/1880> (дата звернення: 27.07.2023).

26. Мочерний С., Фомішин С. Інтернаціоналізація виробництва і сучасні тенденції розвитку світового господарства. *Економіка України*. 2006. №5. С. 47–55.

27. Атаманчук З. А. Роль освіти у формуванні кластерної ініціативи в міжнародному туризмі. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління*. Серія «Економіка». Маріуполь: ДонДУУ/ 2018. Т. XIX. Вип. 308. С. 91-97.

Abstract. *The article substantiates that the economic progress and international competitiveness of countries mainly depends on the processes of intellectualization of production, that consists of the predominance of intellectual factors of ensuring labor productivity increasing, the growth of the role of knowledge, competences and intellect, the carrier of which is a person, the human resource that is the key factor in the system of factors in the post-industrial model of global economic development. The concept of «knowledge economy» is systematized. Factors affecting the process of knowledge management have been determined. The place of the countries of the world and Ukraine in the Global Knowledge Index was studied, and the areas of advantages for Ukraine were determined. The data of the Human Development Index of the countries and regions of the world are substantiated. Based on the study of the main determinants of the global intellectual market formation, it was proved that the main difference of post-industrialism is the formation of a society in which the production of services and information is an important area of the economy, and the technological basis is a qualitatively new role of science and theoretical knowledge – the formation of a «knowledge society».*

Key words: *post-industrialism, human resource, global intellectual market, knowledge economy, knowledge society, knowledge management, triangle of knowledge.*

Стаття відправлена: 29.07.2023 р.
Атаманчук З.А., Макогін З.Я., Дідович І.І.